

PRELIMINARIILE ALE INTRĂRII ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Col.dr. Laurențiu-Cristian DUMITRU*
Ministerul Apărării Naționale

La începutul Primului Război Mondial, se manifesta un serios clivaj politic între regele Carol I, căruia i se alăturase un mic grup germanofil și majoritatea politicienilor sprijiniți de opinia publică românească, care se pronunțau în favoarea Antantei. Ambele părți sprijineau interesul național pe care îl apreciau însă diferit. Orientarea antantofilă puna în prim-plan obiectivul realizării unității naționale, pe când cealaltă se pronunța prioritar pentru asigurarea securității naționale alături de Puterile Centrale.

Cuvinte cheie: neutralitate, Puterile Centrale, Antanta, tratat politic, convenție militară, Înalt Comandament.

În urma atentatului de la Sarajevo, din 15/28 iunie 1914, căruia i-au căzut victime moștenitorul tronului austro-ungar, Franz Ferdinand și soția sa, Austro-Ungaria declara război Serbiei, la 15/28 iulie 1914. Începea Primul Război Mondial.

Când, la 10/23 iulie 1914, conținutul notei ultimative trimise Serbiei de către Austro-Ungaria a devenit cunoscut, sentimentul de dezaprobare și indignare s-a manifestat intens la București. Ministrul austro-ungar la București, contele Ottokar Czernin, comunica la Viena această stare de spirit și își exprima propria convingere, conform căreia năzuințele României nu vor fi realizate pe cale pașnică, ci pe calea războiului și nu de partea dublei monarhii, ci împotriva ei. Prin semnarea, la 18/30 octombrie 1883, a Tratatului secret de alianță româno-austro-ungar, la care s-a raliat și Germania, România aderase la blocul militar al Puterilor Centrale, pentru a fi în siguranță față de o eventuală agresiune din partea Rusiei. Unul dintre cele șapte articole ale tratatului prevedea că România va trebui să intervină alături de Austro-Ungaria, în cazul în care ar fi fost atacată frontiera răsăriteană, însă, în vara anului 1914, tratatul a devenit inoperant întrucât monarhia austro-ungară era chiar agresorul.

* e-mail: laurcristidumitru@yahoo.com

Odată cu izbucnirea războiului, la 15/28 iulie 1914, în cursul unei convorbiri cu regele Carol I, contele Ottokar Czernin i-a specificat acestuia că războiul dus de dubla monarhie împotriva Serbiei implica, conform tratatului, colaborarea militară imediată a României. Monarhul a garantat doar stricta neutralitate a României. Având în vedere originea germană a dinastiei române, regele a declarat că dacă ar putea să urmeze imboldul personal, armata română ar fi alături de Puterile Centrale. Însă nu putea fi invocat tratatul de alianță cu Puterile Centrale, care era un tratat defensiv, mai ales datorită faptului că Austro-Ungaria atacase Serbia și nu invers. În aceeași zi, împăratul Austro-Ungariei, Franz Josef, i-a telegrafiat regelui României, invocând vechea prietenie și relațiile de încredere statornicite între cei doi. Regele Carol I i-a răspuns scurt, limitându-se doar la urări de succes.

Pe de altă parte, ministrul rus al afacerilor externe, Serghei D. Sazonov, îi transmitea reprezentantului acestei țări la București, ministrul Stanislav Poklevski-Koziell, la 17/30 iulie, instrucțiuni cu privire la precizarea pe care trebuia să o facă premierului Ion I.C. (Ionel) Brătianu, conform căreia Imperiul rus era gata să accepte unirea Transilvaniei cu România în cazul în care aceasta din urmă ar fi luat parte la războiul împotriva Austro-Ungariei.

Premierul României, Ionel Brătianu, căruia îi erau avansate aceste propuneri, a rămas însă rezervat în această chestiune. El dorea ca aceste propuneri să fie concretizate în tratate internaționale, în care să fie recunoscută de către puterile Antantei, legitimitatea drepturilor României asupra teritoriilor locuite de românii din cuprinsul monarhiei austro-ungare.

La 20 iulie/2 august 1914, ministrul rus la București, Stanislav Poklevski-Koziell, i-a certificat lui Ionel Brătianu faptul că, la Petrograd, neutralitatea României era considerată un act de amicitie față de Antantă¹.

La declanșarea Primului Război Mondial, situația României era foarte complexă. Începând din 1883, statul român era membru al Triplei Alianțe, alături de Germania, Austro-Ungaria și Italia. Evenimentele de la începutul secolului al XX-lea au zdruncinat relațiile României cu Puterile Centrale, lucru accentuat de „războaiele balcanice” (1912-1913). În timpul crizelor balcanice, Tripla Alianță, îndeosebi Austro-Ungaria, a neglijat interesele românești, sprijinind consecvent Bulgaria. În consecință, intervenția României, în vara anului 1913, în cel de-al doilea război balcanic, a apărut ca o acțiune îndreptată împotriva Puterilor Centrale².

¹ Evoluția raporturilor româno-ruse în Primul Război Mondial, la Serghei D. Sazonov, *Les années fatales. Souvenirs de M.S. Sazonov (1910-1916)*, Payot, Paris, 1927.

² *Implicarea României în războaiele balcanice la Titu Maiorescu, România, războaiele balcanice și Cadrilaterul*, Editura Machiavelli, București, 1995; Gheorghe Zbucă, *România și războaiele balcanice 1912-1913. Pagini de istorie sud-est europeană*, Editura Albatros, București, 1999.

În România, se manifesta un serios clivaj politic între regele Carol I, căruia i se alăturase un mic grup germanofil, pe de o parte, și majoritatea oamenilor politici sprijiniți de opinia publică românească, care se pronunțau în favoarea Antantei, pe de altă parte. În astfel de condiții, situația regelui Carol I nu era una de invidiat. Ca membru al familiei imperiale germane, simpatiile lui personale se găseau alături de Berlin, mai ales că era sincer convins că Germania va câștiga războiul. Regele era însă perfect conștient că simpatiile românilor se situau alături de Franța. În plus, dezideratul național era eliberarea Transilvaniei, unde românii erau supuși unui regim dur de deznaționalizare.

Sub aceste auspicii, la 21 iulie/3 august 1914, la Sinaia, regele Carol I a convocat Consiliul de Coroană³. Vorbind în limba franceză, a citit declarația în care condamna atitudinea de neutralitate, susținând că opinia publică nu ar tolera o alianță cu Antanta și că sentimentul de onoare îi dicta să se declare de partea Germaniei. Discursul monarhului a fost urmat de o tăcere prelungă. În intervenția sa, Petre P. Carp a cerut declarație de război imediată alături de Germania împotriva Rusiei, specificând că tratatul cu Tripla Alianță, ținut până atunci secret, trebuia respectat. Nimeni însă nu l-a sprijinit pe Petre P. Carp. Ministrul de finanțe, Emil Costinescu, a vorbit împotriva Rusiei, iar Alexandru Marghiloman și Take Ionescu s-au declarat pentru neutralitate. Premierul Ionel Brătianu s-a declarat pentru mobilizare, fără a se angaja în nicio direcție și a obținut consimțământul tuturor, cu excepția lui Petre P. Carp. Ministrul afacerilor externe, Emanoil Porumbaru, care nu fusese înștiințat asupra tratatului secret dintre România și Puterile Centrale, constata că era prea târziu pentru a consulta Parlamentul, fapt care a subminat poziția regelui Carol I. În plus, în timpul desfășurării discuțiilor, a sosit depeșa care făcea cunoscut faptul că Italia își declarase neutralitatea. În final, regele Carol I a fost convins să cedeze și să accepte decizia Consiliului de Coroană, care se pronunțase pentru adoptarea neutralității⁴.

În consecință, chiar după încheierea Consiliului de Coroană, guvernul român a înștiințat Viena și Berlinul despre noua poziție adoptată de România față de Puterile Centrale. Din conținutul documentului reieșea și motivația neparticipării la război, întrucât se preciza că România nu a fost nici consultată și nici avertizată asupra iminentei izbucniri a războiului, iar situația existentă nu prezenta *casus foederis*. Toate acestea au influențat decizia României de a rămâne neutră, decizie adoptată în cadrul Consiliului de Coroană, din 21 iulie/3 august 1914⁵.

³ Ion Gh. Duca, *Memorii*, vol. I, Editura Expres, București, 1992, pp. 52-68.

⁴ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, ediția a II-a, vol. I, Editura Casei Școalelor, București, 1922, p. 125.

⁵ Ion Mamina, *Consilii de Coroană*, Editura Enciclopedică, București, 1997, pp. 27-52.

Neutralitatea României a durat doi ani, timp în care, pe scena politică românească s-au confruntat două mari orientări. Prima, care beneficia de o foarte largă susținere, se pronunța pentru intrarea în război alături de Antantă, caz în care exista posibilitatea eliberării Transilvaniei, Banatului și Bucovinei. Cea de-a doua, susținută de o serie de oameni politici conservatori, propunea ca statul român să se alăture Puterilor Centrale, întrucât Rusia era apreciată drept marele pericol pentru existența României⁶. Argumentația disputei era foarte bogată de o parte și de cealaltă. Ambele părți plecau de la interesul național pe care îl apreciau însă diferit. Orientarea antantofilă pune în prim-plan obiectivul reîntregirii, al unității naționale, pe când cealaltă se pronunță prioritar pentru asigurarea securității naționale⁷. Istoricul Constantin Kirițescu invoca „tragedia neutralității românești”⁸.

Răgazul oferit de starea asumată de neutralitate a fost folosit de guvern cu răbdare și prudență pentru a edifica baza politică și militară a viitoarei alianțe cu Antanta. Pe aceste coordonate se înscrie acordul încheiat cu Rusia, la 18 septembrie/1 octombrie 1914. În urma tratativelor angajate de cele două guverne, ministrul rus al afacerilor externe, Serghei D. Sazonov, îi adresa ministrului României la Petrograd, Constantin Diamandy, o notă oficială prin care Imperiul rus se angaja să se opună oricărei atingeri a statu-quo-ului teritorial al României.

Documentul reprezenta o declarație de principii a guvernului rus, care recunoștea dreptul legitim al României față de Transilvania și celelalte teritorii locuite de românii din cuprinsul dublei monarhii. Rusia se obliga ca angajamentele asumate să fie ratificate de guvernele de la Londra și Paris. Textul documentului stipula păstrarea secretului față de acord până în momentul în care România își elibera teritoriile stăpânite de Austro-Ungaria⁹.

În aceeași zi, fiind autorizat de către premierul Ionel Brătianu, reprezentantul României la Petrograd, ministrul Constantin Diamandy, a transmis nota de răspuns în care specifica faptul că România se angaja „să păstreze o neutralitate amicală față de Rusia, până în minutul când dânsa va ocupa părțile din monarhia austro-ungară locuite de români”¹⁰.

Acordul încheiat cu Imperiul rus dovedea puterilor Antantei că atunci când va fi posibil, România le va deveni aliată. Guvernul român dorea însă ca

⁶ O prezentare a partidei pro-germane la Lucian Boia, *Germanofili. Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, Editura Humanitas, București, 2010.

⁷ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997, p. 273.

⁸ Constantin Kirițescu, *op.cit.*, p. 130.

⁹ Eliza Campus, *Din politica externă a României 1913-1947*, Editura Politică, București, 1980, pp. 53-54.

¹⁰ Gheorghe A. Dabija, *Armata Română în Răsboiul mondial (1916-1918)*, vol. I, Editura I.G. Hertz, București, 1928, p. 20.

el să aleagă momentul politic, militar și strategic oportun. Această decizie urma a fi luată atât în funcție de încheierea unor tratate de recunoaștere a drepturilor legitime asupra Transilvaniei și a celorlalte teritorii din dubla monarhie, cât și de ajutorul militar concret pe care urma să îl dea Antanta pentru înzestrarea armatei române cu armament modern.

Perioada cuprinsă între 21 iulie/3 august 1914 și 14/27 august 1916 a constituit perioada de neutralitate armată sau de „expectativă cu apărarea frontierelor” în care a fost dusă o febrilă activitate politică, diplomatică și de pregătire militară a țării în vederea îndeplinirii idealului național¹¹.

La 4/17 august 1916, România a semnat cu Antanta Tratatul politic și Convenția militară, documente care stabileau participarea sa la război. Se garanta integritatea teritorială a României și se prevedea intrarea statului român în război împotriva Austro-Ungariei, cel mai târziu la 15/28 august. Cele patru mari puteri (Franța, Anglia, Rusia și Italia) recunoșteau dreptul României de a reuni teritoriile locuite de românii din Austro-Ungaria, fixându-se și traseul viitoarei frontiere. De asemenea, era stipulată obligația părților contractante de a nu încheia pace separată cu inamicul, iar România beneficia de egalitate de tratament la viitoarea conferință de pace.

Convenția militară stabilea condițiile tehnice ale participării statului român la război. Aliații se declarau de acord cu prevederile planului de campanie român, comandamentul rus sprijinind intrarea armatei române în acțiune printr-o ofensivă în Bucovina și trimiterea unui corp de armată, format din două divizii de infanterie și una de cavalerie, pe frontul din Dobrogea. Tot Imperiul rus se obliga să acționeze cu flota sa maritimă și fluvială în favoarea armatei române. Totodată, în Balcani, forțele anglo-franceze urmau să angajeze o ofensivă de proporții cu armata de la Salonic împotriva Bulgariei, înainte de intrarea în acțiune a armatei române¹².

În acest context, la 14/27 august 1916, la Palatul Cotroceni a avut loc Consiliul de Coroană, sub conducerea regelui Ferdinand. Acum se confruntau trei curente principale de opinie: intrarea în război alături de Antantă, păstrarea neutralității și intrarea în război alături de Puterile Centrale.

Această ultimă opțiune nu s-a bucurat decât de sprijinul, destul de vehement, al bătrânului conservator Petre P. Carp. Opțiunea neutralității a fost susținută de către Alexandru Marghiloman și Titu Maiorescu. În încheierea luărilor de cuvânt ale celor prezenți, Ionel Brătianu a pledat convingător pentru părăsirea neutralității și intrarea în război alături de puterile Antantei¹³.

¹¹ Dumitru Preda, *România și Antanta*, Institutul European, Iași, 1998, p. 13.

¹² Toma Dumitrescu, *Jurnal. Războiul național (1916)*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999, pp. 14-15.

¹³ Ion Gh. Duca, *Amintiri politice*, vol. I, Jon Dumitru Verlag, München, 1981, pp. 271-283.

Îndată după încheierea Consiliului de Coroană, ministrul României la Viena remitea declarația de război adresată Austro-Ungariei¹⁴. După instaurarea stării de război între România și Imperiul austro-ungar, la 14/27 august, Germania a declarat război României, la 15/28 august, fiind urmată de Imperiul otoman, la 17/30 august și de Bulgaria la 19 august/1 septembrie.

Perspectiva istorică a demonstrat că desfășurarea războiului de coaliție presupune stabilirea unor norme și reguli de funcționare a alianței, de cooperare și conducere a forțelor angajate în luptă, care sunt concretizate în convențiile încheiate între parteneri. Într-un război de coaliție, armonizarea intereselor participanților reprezintă o problemă dificilă, dar păstrarea suveranității naționale constituie o necesitate vitală, mai ales pentru statele mici și mijlocii, de ea depinzând viabilitatea alianței.

Pornind de la aceste considerații, suscită interes raportul dintre factorii politic și militar în relația României cu Antanta. Acțiunile militare împotriva Austro-Ungariei erau destinate, după opinia autorităților de la București, să se subordoneze obiectivelor politice ale eliberării teritoriilor naționale de la nord și vest de Carpați. Această opțiune corespundea intereselor naționale fundamentale. Marile puteri din compunerea Antantei (Franța, Anglia, Rusia și Italia) au încheiat tratatul de alianță politică și convenția militară, recunoscând drepturile României asupra provinciilor aflate sub ocupația monarhiei austro-ungare. În schimbul acestei recunoașteri, partea română se angaja să intre în război alături de Antantă. La o atentă examinare a textului se poate observa că, în vara anului 1916, între statul român și aliații săi existau destule elemente de neîncredere și de ambiguitate, în direcția unei protecții a puterilor occidentale, în mod paradoxal în fața unui imprevizibil aliat de talia Rusiei, de care România se temea mai mult decât de inamicul său declarat.

De altfel, într-o convorbire purtată, la 12 octombrie 1916, de către șeful Marelui Cartier General al armatei imperiale ruse, generalul Mihail V. Alexeev, cu șeful Misiunii Militare franceze, generalul Henri Mathias Berthelot, primul considera „exagerată întinderea frontierelor României de apărare și (...) armata română nu trebuie să conteze pe sprijinul trupelor ruse pentru a apăra aceste frontiere. (...) Nu este decât o singură linie de apărare posibilă, linia Siretului. Spunând aceasta el a trasat pe harta sa o linie albastră groasă de la Galați la Carpați, până la limita Bucovinei”¹⁵.

Prin jocurile unor calcule strategice, armata română – în loc ca prin intrarea sa în acțiune să deschidă direcția strategică Budapesta-Viena, în

¹⁴ Ion Mamina, *op.cit.*, pp. 63-87.

¹⁵ Nicolae Ciobanu, Eugen Bădălan, *Cronologia Primului Război Mondial 1914-1919*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2001, p. 63.

contextul unei ofensive generale a Antantei – a funcționat ca un element de contrabalansare a eșecurilor înregistrate de armata rusă în Galiția. Dependența de evoluțiile strategice de pe Frontul Oriental și de deciziile Înalțului Comandament rus se vor accentua în campaniile anilor 1916 și 1917, în mod tragic, fără ca Franța și Anglia să poată interveni decisiv pentru a preîntâmpina transformarea frontului românesc într-o simplă prelungire a celui ruso-germano-austro-ungar și a limita presiunile exercitate de aliatul rus asupra României. În acest context, nu a constituit o surpriză faptul că, la scurt timp după ce Rusia a încheiat armistițiu și apoi a semnat separat, la 3 martie 1918, Tratatul de la Brest-Litovsk cu Puterile Centrale, România a trebuit să accepte încetarea focului, prin armistițiul de la Focșani, semnat la 26 noiembrie/9 decembrie 1917 și apoi prin Tratatul de Pace de la București, impus și semnat la 24 aprilie/7 mai 1918.

Câteva mărturii din epocă sunt relevante în acest sens. Ministrul Franței în România, contele de Saint-Aulaire, declara că toate clauzele tratatului de alianță cu Antanta, „în afara celor care impuneau obligații României, vor fi violate”. Omul politic francez André Tardieu recunoștea: „Noi am antrenat România în luptă fără a fi studiat, sau calculat, nici cunoscut posibilitățile pe care inamicul le putea pregăti contra ei (...)”¹⁶.

La rândul său, generalul Alexei A. Brussilov nota în memoriile sale după încheierea războiului: „Ar fi trebuit să trimitem aici nu un corp de armată compus din două divizii de mână a doua, ci o întregă armată formată din trupe bune, în acest caz intrarea României în acțiune ar fi luat cu totul altă turnură”¹⁷. Adresându-se unor colegi din Antantă, comandantul Armatei de Dobrogea, generalul rus Andrei M. Zaioncikovski, își exprima deschis opinia privind angajarea trupelor ruse în România: „Sunt convins că nu se presupune că noi am lupta pentru români”¹⁸.

Făcând referire la intrarea României în război, generalul german Erich von Falkenhayn specifica: „Poate că a forțat-o Rusia, când a văzut că ofensiva ei în Galiția se împotmolește, ca să-și ușureze situația. Desigur că și generalul Joffre, comandantul suprem francez, a stăruit mult asupra ei pentru a deplasa atenția lumii de la ofensiva de pe Somme, care eșuase”¹⁹. Evaluând atitudinea Rusiei față de aliatul român, generalul german Erich Ludendorff nota în memoriile sale că rușii „i-au lăsat pe români să fie învinși, lăsându-i singuri în toate luptele” la care ar fi putut lua parte „cu ușurință” și „numai acest simplu fapt ne aduce victoria”²⁰.

¹⁶ Paul Allard, *Les dessous de la guerre révélés par les comites secrets*, collection „Le livre d'aujourd'hui”, Les Editions de France, Paris, 1932, p. 32.

¹⁷ Alexei Broussilov, *Memoires du général Broussilov. Guerre 1914-1918*, Hachette, Paris, 1929, p. 223.

¹⁸ *Ibidem*, p. 224.

¹⁹ Apud Nicolae Ciobanu, Eugen Bădălan, *op.cit.*, p. 78.

²⁰ Erich Ludendorff, *Souvenirs de guerre (1914-1914)*, premier tome, Plon, Paris, 1921, p. 347.

Analiza documentelor politico-diplomatice și militare din august 1916, semnate între România și aliații din cadrul Antantei, relevă faptul că acestea erau clare doar în privința participării cu drepturi egale la Conferința de Pace și a recunoașterii dreptului de unire a Transilvaniei cu țara, fiind condiționate însă de însemnate angajamente de ordin militar și de promisiunea respingerii oricărei păci separate cu adversarul. Principiile și modalitățile concrete de cooperare militară, cele privind conducerea efectivă a operațiilor militare și aspectele tehnice asociate funcționării normale a unei alianțe, nu fuseseră însă concret stabilite. S-au creat astfel, premisele unui spațiu al echivocului, un teren al oricărei interpretări juridice, în care actele diplomatice se vor deprecia în relație directă cu operațiile militare, acestea din urmă fiind strict relaționate de sprijinul militar și material al aliaților.

La declanșarea ostilităților militare, comanda operativă pe frontul de la Carpați la Dunăre se exercita în exclusivitate de către Înaltul Comandament român. Din 1916, vor sosi, în România, reprezentanții armatelor aliate, în cadrul misiunilor militare, având atribuții de legătură, coordonare și instruire. Misiunea Militară franceză, în general, iar șeful acesteia, generalul Henri Mathias Berthelot, în special, au jucat un rol important în realizarea sprijinului aliat, funcționând adesea în mod direct ca un factor de echilibru în relațiile dintre Înaltul Comandament rus și cel român, contrabalansând influența primului. Perspectiva și experiența istorică anterioară demonstau că rușii vor încerca subordonarea comandamentelor și a trupelor române²¹.

Mobilizarea generală aducea sub arme un număr de 19.843 ofițeri și 813.758 soldați plini de entuziasm și cu un moral foarte ridicat. În același timp, existau mari deficiențe sub raportul înzestrării și suportului logistic. România se confrunța cu incapacitatea satisfacerii necesităților armatei. Pentru a susține campania militară, România trebuia să cumpere armament și muniții din statele Antantei, dar și să găsească o cale sigură pentru transportul achizițiilor. Singura rută utilizată a fost aceea prin Salonic către Drobeta Turnu Severin, dar această linie de aprovizionare a fost blocată de atacul Bulgariei asupra Serbiei, în octombrie 1915. Până în noiembrie 1917, aprovizionările aveau să parvină pe o rută foarte lungă, trecând prin porturile rusești Arhanghelsk, la Marea Albă și Vladivostok, la Oceanul Pacific.

Armata română intra în război inadecvat echipată și nesigură în privința suportului logistic. Cele mai serioase deficiențe priveau dotarea cu artilerie grea, armament automat și muniția aferentă. În același timp, mobilizarea și concentrarea rapidă a armatei a făcut ca mulți soldați să rămână la nivelul unei instruiți sumare, resimțându-se din plin lipsa unor ofițeri bine

²¹ *Problematika raporturilor româno-franceze la Comte de Saint-Aulaire*, Charles de Beaupoil, Paroles Franco-Roumaines, Imprimerie Socec&Co, Bucarest, 1930.

pregătiți și experimentați. Obiectivele inițiale încredințate armatei române depășeau cu mult posibilitățile sale combative. Înaltul Comandament român și-a propus să înainteze în Transilvania pentru a obliga armata austro-ungară să treacă la apărare și să depășească Poarta Someșului, pentru a deбуșa în câmpia ungară, pe direcția strategică Budapesta-Viena. Pentru această operație, au fost angajate mare parte din forțele armatei române, peste 40.0000 de militari. Pentru a proteja această înaintare, în sudul țării au fost dispuși 140.000 de militari, cu misiunea de a apăra frontiera în cazul unui atac bulgaro-german²². Această grupare avea misiunea a acoperi sosirea forțelor ruse în Dobrogea și de a porni împreună o ofensivă în nord-estul Bulgariei, pentru stabilirea unei linii defensive de la Rusciuk la Varna²³.

Făcând referire la calitățile ostașilor români, gazeta *Il Giornale d'Italia* din 12 decembrie 1916 scria: „Soldații români s-au bătut, nu exagerez când folosesc cuvântul: ca niște lei. Dacă cronicarii viitorului vor avea de făcut obiecțiuni, nu lor vor trebui să le fie făcute. Țăranii acestor pământuri, care au cântat atâtea secole doina tristă și sentimentală, printre defileele cu ape murmurătoare și brazii unduind în vânt ai Munților Carpați și vastele câmpii solitare ale Moldovei și Munteniei, au dovedit că știu și să moară, atunci când o cere patria”²⁴.

Concluziile desprinse în urma desfășurării campaniilor armatei române, pe parcursul primei conflagrații mondiale au constituit punctul de plecare al complexului și anevoiosului proces de reorganizare și optimizare a sistemului național de apărare al României întregite. În cadrul procesului de modernizare a sistemului militar, s-a pornit de la experiența furnizată de războiul recent încheiat și cerințele impuse de apărarea statului român²⁵.

În granițele sale interbelice, România întregită, care reunea în cuprinsul său toate provinciile locuite de români, avea o suprafață de 295.049 kmp, față de 137.000 kmp, înainte de 1918, și o populație de peste 18.000.000

²² Dintre lucrările memorialistice referitoare la Primul Război Mondial nominalizăm: Ioan Culcer, *Recenzie asupra istoriei războiului pentru întregirea României*, Imprimeriile „Independența”, București, 1929; Romulus Scărișoreanu, *Fragmente din războiul 1916-1918. Istorisiri documentate*, ediția a doua, Tiparul Cavaleriei, București, 1934; Constantin Găvănescul, *Războiul nostru pentru întregirea neamului (1916-1918)*, Editura Coresi, București, 1993; Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Maria Georgescu, Editura Modelism, București, 1997.

²³ Laurențiu-Cristian Dumitru, *Manevra de la Flămânda (septembrie-octombrie 1916)*. Noi considerații, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 1-2(93-94)/2006, pp. 16-22.

²⁴ Apud Nicolae Ciobanu, Eugen Bădălan, *op.cit.*, p. 74.

²⁵ Laurențiu-Cristian Dumitru, *Selecția personalului și exigențele reformei militare (1919-1939)*, în Petre Otu (coord.), *Reforma militară și societatea în România de la Carol I la a doua conflagrație mondială, Occasional Papers*, anul 6, nr. 8, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Editura Militară, București, 2007, pp. 209-235.

locuitori în 1930, față de aproximativ 7.250.000 locuitori, cât avea în anul 1913. După cum se preciza în Constituția din martie 1923, România era un stat național, unitar și indivizibil, cu teritoriul inalienabil. Conform datelor recensământului din anul 1930, România avea o structură etnică în care românii reprezentau 71,9% din totalul populației, maghiarii 7,9%, germanii 4,1%, evreii 4% etc²⁶.

Trăind catastrofa națională a anului 1916, nutrind speranțele renăscute în vara de foc a anului 1917 și asumându-și realizarea idealului național în anul 1918, națiunea română aborda cu încredere viitorul. Oamenii politici români vor face dovada abilităților lor diplomatice, de această dată, în „bătăliile” duse la Paris pentru împlinirea aspirațiilor naționale, consfințite prin sistemul versaillez al tratatelor de pace, constituit în anii 1919-1920.

BIBLIOGRAFIE

- Boia Lucian, *Germanofilia. Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, Editura Humanitas, București, 2010.
- Ciobanu Nicolae, Bădălan Eugen, *Cronologia Primului Război Mondial 1914-1919*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2001.
- Dabija A. Gheorghe, *Armata Română în Răsboiul mondial (1916-1918)*, vol. I, Editura I.G. Hertz, București, 1936.
- Duca Ion Gh., *Memorii*, vol. I, Editura Expres, București, 1992.
- Dumitru Laurențiu-Cristian, *Manevra de la Flămânda (septembrie-octombrie 1916). Noi considerații*, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 1-2(93-94)/2006.
- Găvănescul Constantin, *Războiul nostru pentru întregirea neamului (1916-1918)*, Editura Coresi, București, 1993.
- Kirițescu Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, Ediția a II-a, vol. I, Editura Casei Școalelor, București, 1922.
- Luddendorf Erich, *Souvenirs de guerre (1914-1914)*, premiere tome, Plon, Paris, 1921.

²⁶ O prezentare a României interbelice la Charles Upson Clarck, *România unită*, traducere Doina Roventă, cuvânt înainte Gheorghe Sărac, Editura Malasi, București, 1998, după titlul original *United Roumania. The Minorities Problem*, New York, 1932.